

Leuk is geen Giesbaargs 't is tof of plezant

Jan COPPENS

We worden tegenwoordig om de haverklap overspoeld met het Hollandse woordje *leuk*. Alles is tegenwoordig *leuk*. Wie op internet gaat en meer bepaald op de onvermijdelijke sociale media, zoals Facebook, kan iets wat hij aangenaam vindt of waarmee hij akkoord gaat, aanvinken. In het Engels is dit 'I like it', in het Nederlands is dit vertaald in 'vind ik leuk'. Ik hoorde het woord voor het eerst toen we in de jaren 1970 de Nederlandse televisiezenders konden ontvangen, maar sindsdien is *leuk* nooit ingeburgerd in ons dialect. Toch bestaat er in het Giesbaargs en in het Nederlands een woordje met een betere gevoelswaarde, namelijk *tof*. Als men vroeger iets 'leuk' vond, zei men 't was tof. Ook over personen: *dat ès nen toffen, nen toffen tiep*. *Tof* betekent: amusant, knap, aangenaam. Bovendien is de oorspronkelijke betekenis van *tof* positiever dan die van *leuk*.

Op grond van de verwante Germaanse woorden is de oorspronkelijke betekenis van *leuk*: 'half-warm, lauw'. Het Engelse *like* heeft natuurlijk niets met *leuk* te maken, maar het Engels kent wel *lukewarm* met de betekenis 'lauw'. Hierin is het woordje *leuk* duidelijk te herkennen. Men sprak in Nederland vroeger van *leuk water met zout* 'lauw water met zout' als geneesmiddel.

Naast de betekenis 'tussen koud en warm' kreeg het ook een figuurlijke betekenis, dus van gevoelens, uitingen, handelingen: niet vurig, niet krachtig, kalm. Ook op personen en gemoed toegepast: zonder warme belangstelling, noch warm noch koud, flauw, vrij onverschillig, niet ijverig'. Juist daarom evolueerde de betekenis tot 'de zaken kalm beschouwend, rustig-ironisch' (iets wat we nu met de Engelse term *cool* zouden kunnen noemen). Die figuurlijke betekenis ontstond ook voor *koel*, denk aan de uitdrukking 'een koele kikker'. Ook bestond er in 1709 in het Nederlands een vergelijkbare uitdrukking, die bij ons onbekend is: *zoo leuk als een muis'* zo stil als een muis'. Die zin kreeg ook een figuurlijke betekenis in de Hollandse zegswijze: *zich leuk houden*, waaronder verstaan wordt 'zich van de domme houden, doen

alsof men van niets weet'. In deze uitdrukking zit al iets van de betekenis die het woord uiteindelijk krijgt: 'grappig'. Ook in de samenstelling: *leukweg* die betekent: op doodkalme wijze en ook: bij de neus langs, schuilt het element van grappenmakerij dat langzamerhand de andere betekenissen is gaan overheersen. Deze en de huidige betekenissen zijn wellicht op onvoorspelbare wijze ontstaan in studenten- of jongerentaal, zoals in de 20ste eeuw bijv. *gaaf* (in Nederland) en *wijs* (in Gent).

Wel ingeburgerd in het Geraardsbergs is *tof*. De oorspronkelijke betekenis van *tof* is 'goed'. Het werd, mogelijk via het Bargoens, ontleend aan het Jiddisch *tof* 'uit het Hebreeuws *tôv* 'goed'. Denk maar aan de uitdrukking *mazzel tof!* (goed geluk!) De betekenis 'goed' evolueerde tot 'aardig, prettig, eerlijk, loyaal, betrouwbaar, enz.'. Het woord is relatief jong in het Nederlands, het verscheen voor het eerst in 1805 in de Nederlandse literatuur.

Leuk kan natuurlijk ook 'plezierig' betekenen, maar daarvoor gebruiken we in 't Giesbaargs *plezant*, een woord dat nagenoeg in gans Vlaanderen bekend is, maar minder in Noord-Nederland. *Plezant*

moet al veel langer ingedrongen zijn in het Geraardsbergs en in het Nederlands. We ontleenden het al in het Middelnederlands (1300), geschreven als *plaisant* of *playsant* 'aangenaam, aantrekkelijk, goed, prettig. Ontleend aan het Frans *plaisant*, tegenwoordig deelwoord van het Oudfranse werkwoord *plaisir* 'behagen, aangenaam zijn' (Nieuwfrans *plaire*), dat ontwikkeld is uit vulgair Latijn *placēre, nevensvorm van klassiek Latijn 'behagen', verwant met *placāre* 'effenen, kalmeren', trouwens ook *plezier* (ontleend aan het Frans *plaisir* 'genoegen, genot') is afgeleid van hetzelfde werkwoord.

Het Geraardsbergs heeft dus enkele woorden met de betekenis 'aangenaam, prettig' ontleend. Toch is *leuk* nooit doorgedrongen in het Giesbaargs, tenzij men een Hollander wil imiteren. De vraag blijft natuurlijk waarom we sommige woorden makkelijker ontlenen dan andere. Volgens de Geraardsbergse taalkundige Frans van Coetsem, die veel studie verrichtte rond taalcontact, is dit omdat sommige vreemde woorden beter passen in het Geraardsbergse vocaalsysteem dan andere.

jan@giesbaargs.be